

ЖИТТЄДАЙНЕ ДЖЕРЕЛО ЖУРНАЛІСТСЬКОГО ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ

Василь Лизанчук

Львівський національний університет імені Івана Франка

вул. Генерала Чупринки, 49, 79044, Львів, Україна

e-mail: kafradioiteleb@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0001-6995-0360>

«Мені навіть у страшному сні не привиділося, що через 20 років буду зустрічати росіян на сході України з автоматом у руках, – написав заслужений журналіст України, письменник Богдан Кушнір, який 1995 р. був акредитований Міністерством закордонних справ Російської Федерації як власний кореспондент газети «Молодь України» у Москві. Під час нинішньої російсько-української війни Богдан Кушнір служив на сході нашої держави у підрозділі спеціальних операцій Збройних Сил України. – Тільки під артилерійським обстрілом починаєш розуміти, що путінська Росія – твій ворог, і питання стоїть – або ми, або вони».

Гібридна війна Російської Федерації проти України (і не тільки!) спонукає глибоко замислитися над тим, яку позицію займає кожний журналіст, кожний працівник засобів масової інформації. Що несе читачеві, глядачеві, слухачеві його писемне і усне слово, телевізійне і фотозображення, яка енергія спрямована в серце і розум Людини – правдивості й добросовісності чи маніпулятивності й зловорожості? Адже в Україні уже шостий рік поспіль триває не громадянська, а справжня, хоч і не оголошена Кремлем, російсько-українська війна. Тому в основі журналістського спілкування з читачами, глядачами, слухачами має бути моральна чесність, компетентність, громадянська принциповість, правдивість, а перед собою – духовна всечесність, які черпаються з колодязя національного, українськоцентричного духу. Роздумами про такі морально-національні, професійні чесноти наповнена актуальна, колективна праця львівських журналістів «Крізь роки і долі: львівська журналістика у фактах, коментарях, світлинах... / упор. Я. Фейло : Львівська обласна організація Національної спілки журналістів України. – Львів : ПАІС, 2019. – 320 с.».

У виданні розповідається про малознані сторінки Львівської школи журналістики, її історичні витоки, трансформації у часи становлення відновленої незалежності України, утвердження свободи слова. Автори, розкриваючи медійну діяльність однієї з найбільших творчих організацій Львівщини, показують перші висліди роздержавлення-реформування районних часописів, розповідають про нинішнє функціонування електронних ЗМІ краю, наводять цікаві, важливі приклади, як журналісти щоденно описують, аналізують складну історію сучасної України, щиро,

зворушливо згадують колеги, які до остатнього удару серця були діяльними на українській інформаційній ниві, розкривають засадничі уроки фахової майстерності.

Про цікаві, важливі сторінки історії української журналістики, створення і функціонування Львівської обласної організації НСЖУ написали Іван Крупський, Ярослав Климович, Ярослав Фейло, Зенон Дмитровський. Наголошено, що Львів, ставши містом перших в Україні газет і журналів, здобув також першість (і це – найзнаменніше!) й у заснуванні українськомовної газети під назвою «Зоря Галицька. Письмо часове» (15 травня 1848 р.). Цей тижневик водночас був національним та політичним органом Головної Руської Ради. Працівники газети «Зоря Галицька» розробляли дуже потрібну тему консолідації української нації. В одному з матеріалів, використовуючи елементи народної творчості, редакція закликала: «Родимці! Ділаймо рука в руку! З дрібних крапель стікають ріки й моря! Одну галузку переломить і дитина, а кілька галузок зв'язаних не розірве і великан. Тому разом!.. Не тільки словом, але й ділом ворогам і невірним докажемо, що ми народ справді живий!» Цей заклик щодо єднання українців на державницьких засадах є нині надто актуальним, адже зовнішні та внутрішні вороги намагаються будь-що внести громадянське непорозуміння, нав'язують в Україні хаос, безлад. Саме на це спрямована московська маніпулятивна пропаганда.

Антиукраїнську інформаційно-психологічну війну можна нейтралізувати цілеспрямованою загальнонаціональною роботою з відродження і утвердження українських національних ідеалів, громадянської гідності, відновлення морально-естетичного клімату в суспільстві. Адже націю об'єднує мова, територія, національна культура, спільна релігія. Володимир Здоровега, Василь Пилип'юк, Іван Филипчак, Мирослав Скочиляс, Борис Козловський, про яких написали Мирослава Рудик, Василь Ганівський, Микола Сенейко, Михайло Маслій, Наталія Балюк, працювали, творили для морально-психологічного задоволення українців, обдурених, скалічених російською маніпулятивною ідеологією і політикою. Комуністичний режим запроторив письменника, редактора газети «Самбірські вісті» Івана Филипчака до тюрми суворого режиму у м. Тайшет Іркутської області Росії, де він помер 21 жовтня 1945 р.

Володимир Здоровега у своїх публіцистичних творах порушував, досліджував надто актуальні теми – від професійних (підготовка журналістських кадрів, свобода слова, професіоналізм і моральний обов'язок журналіста) до злободенних (політичне життя країни, статус української мови, безробіття, зубожіння села тощо). Для Василя Пилип'юка синкретизм української культури полягав у неподільності Істини, Краси і Добра, тобто тих категорій, на які нині шалено наступає сурогат чужої масової культури – рекламні ролики, трилери, бойовики, попса, дешеве читиво, порнуха, чорнуха. Своєю фотомистецькою творчістю Василь Пилип'юк активно допомагав повернути українському народові національну історичну пам'ять, сприяв тому, щоби дати, як говорив Григорій Сковорода, українцям духовний меч – найвищу духовну, моральну, естетичну, громадянську цінність, національну гідність.

Згадуючи про журналіста Бориса Козловського, головний редактор газети «Високий Замок» Наталія Балюк наголосила: «Він на правду став моїм творчим вчителем. Вчителем суворим, дуже вимогливим і водночас турботливим. Натерпілась я від нього, особливо у перші роки роботи у газеті. Різне було... Не шкодував ні свого часу, ні свого таланту, аби авторський текст поліпшити, «підтягнути». Він, зокрема,

мене навчив – ніколи не халтурити, продумувати текст від першого до останнього слова, писати легко, короткими реченнями. І обов'язково думати над заголовком, а не давати перший-ліпший. Дуже тішився, коли журналіст у заголовках використовував елементи якоїсь приказки, відомі афоризми або цитати з фільмів чи пісень. Особливо, коли це робили молоді журналісти, бо журився, що вони мало читають, відтак – мало знають. Любив нас перевіряти на ерудицію, питав звідки та чи інша фраза. Борис Козловський був дуже неординарним, зі своєрідним почуттям гумору. Любив підколювати, часом провокувати колег. Однією з його улюблених фраз була: «Я тебе ще не розкусив». Був переконаний, що найкращий жанр – це журналістські розслідування і перевіряння. З молодого покоління журналістів вже мало хто пам'ятає, що на початках становлення відновленої незалежності України Борис Козловський брав активну участь у тодішніх буремних подіях. Правдиво висвітлював перші велелюдні мітинги, був депутатом Львівської обласної ради першого демократичного скликання. Згодом став довіреною особою Чорновола, коли В'ячеслав Максимович балотувався на президентських виборах, об'їздив з ним всю Україну. Але потім у політику не пішов, віддав перевагу журналістиці, бо це було його».

Проблема професійної гідності, глибокої моральної відповідальності журналіста за слово, яке може вбити і виликнути, хвилює не одне покоління творчих працівників. «Щоб слово сталося ділом, треба дух свободи і любові до правди та до народу в публічній дискусії», – підкреслював Іван Франко. Соціально небезпечним у журналістиці й публіцистиці Іван Франко вважав тип *гіпокрита* – лукавої, брехливої людини. Такі типи журналістів називають нині «корисними ідіотами»; вони є найстрашнішими, адже калічать людей морально і духовно, використовують свободу слова в Україні для руйнування державницького мислення, розмивання духовних цінностей, для морально-психологічного приниження українських патріотів, видатних особистостей, політико-ідеологічного цькування українськості, насадження психології холопства, малоросійства, меншовартості.

Щоби засоби масової інформації здійснювали своє гуманістичне покликання – утверджували високу мораль і духовність, потрібно засівати зерна історичної і сучасної правди, адже історія – це самосприйняття і самоусвідомлення себе серед інших, самовираження ментальності української нації. До цих морально-психологічних засад журналістського професіоналізму привернули увагу у своїх публікаціях Михайло Батіг, Андрій Болкун, Василь Гаврилишин, Віктор Іваницький, Степан Курпіль, Ігор Паславський, Микола Петренко, Вікторія Романчук, Соломія Чудик, Петро Шкраб'юк, Ярослав Якимович.

Зиновій Суходуб наголосив, що «Львівське радіо цілеспрямовано утверджувало українську невмирущість». Василь Глинчак, розповідаючи про роботу Львівського телебачення під час антиукраїнського комуністичного режиму, слушно підкреслив, що «натикаючись то на мілини, то на рифи, «свої» люди намагалися творити за всяку ціну те, що потрібно було народу. І можу сміло сказати, що львівське телебачення було тоді справжнім храмом і форпостом української культури». Петро Цеголко наголосив, що «впродовж багатьох років саме Львівська ОДТРК створювала чимало патріотичних, культурно-мистецьких і освітніх передач. Тепер ми отримали перевагу інформаційного і розважального контенту. Комерційний продукт витіснив патріотичні державницькі передачі, які підвищували інтелектуальний рівень суспільства».

Дотримуючись моральних і творчих принципів під час нинішніх глобалізаційних процесів і війни Російської Федерації проти України, сумлінні, національно свідомі журналісти своїми матеріалами допомагають формувати українське громадянське суспільство. Директор ТРК «Перший Західний» Ольга Цап висловила дуже важливу думку: «Один із найскладніших і найважливіших принципів діяльності ТРК – висока планка щодо моральної й естетичної сторін журналістики. Шок, сенсація, «блискавка» – це зовсім не наш формат. Ми не прагнемо стати профі у клікбейті! Придумати інтригуючий заголовок, створити зміст за допомогою слів «Терміново!», «Ви не повірите!» та інших звернень, змінюючи при цьому сенс інформаційного приводу... Ні, це – не журналістика і це – не наш вибір. Недомовки на межі з дезінформацією, картинка, яка контрастує з текстом, а сама новина відсилає до теорії змови – це інтригує, але це тимчасово. Наше завдання – бути постійним і вірним супутником. Нам нічого вигадувати не треба, ми просто будемо чесними – цим, на жаль, зараз можна більше здивувати».

Телерадіокомпанія «Перший Західний» при підготовці програм дотримується принципів, які засновані на загальнолюдських пріоритетах: 1) гуманізм, розуміння людини як найвищої цінності; 2) верховенство прав людини, захист гідності особи, її свободи та розвитку; 3) патріотизм і розуміння впливу будь-яких явищ на розвиток своєї країни; 4) відданість своїй країні, любов до свого народу, гордість за надбання.

Розуміючи свій святий обов'язок, сповідуючи принципи діяльності ЗМІ, журналісти покликані донести до читачів, глядачів, слухачів увесь зміст української національної ідеї, всебічно розкрити, що незмінною її складовою є ідея державної незалежності, духовної соборності, самодостатньої цінності людини, яка розвивається на засадах української мови, культури, правдивої історії, освіти, науки, духовності. У цьому контексті на Львівщині працює до трьох десятків місцевих періодичних видань. Провівши реформування, районні газети стали виразниками надій і прагнень місцевих мешканців, реальним втіленням засад демократії та утвердження свободи слова. Про шляхи становлення, трансформації, стан інформаційної сфери області розповіли керівники районних газет Іван Басараб, Ярослав Глутковський, Андрій Данилець, Володимир Дацко, Володимир Дідула, Надія Забокрицька, Микола Іванців, Степан Леськів, Петро Магур, Петро Мацан, Марія Митрофанова, Марія Пукій, Іванна Русин, Роман Скочилас, Галина Сорока, Василь Сорочук, Петра Ткачук.

Редактор Буської районної газети «Воля Народу», заслужений журналіст України Микола Іванців написав: «Ми зробили газету повноколірним тижневиком (одні з перших серед районних часописів), додали сторінок (нині виходимо на 12 шпальтах), а найголовніше – змінили тематику. Публікації стали злободенними, пишемо про те, що хвилює людину! Пишемо і про власне людину, і не лише про її життя та проблеми, а й як вона ці проблеми в нинішніх нелегких умовах вирішує. На нашу думку, місія сучасної журналістики – не лише інформувати, розповідати про факти і події, що відбулися, але й показувати шляхи вирішення, зокрема, різних соціальних проблем. Йдеться про конструктивну журналістику або журналістику рішень. Наша журналістика рішень передбачає матеріали про те, як наші земляки реагують на проблеми і долають їх. Це дає бачення перспективи, фокусує на майбутньому».

«На моє глибоке переконання, робота ЗМІ завжди повинна містити критичний підхід. Журналіст має не боятися бачити «темні» сторони в житті суспільства та підносити їх до «світла», власне, «висвітлювати». Бо лікування будь-якої хвороби

починається з визначення симптомів: не побачиш їх – не буде шансу на одужання, – написала редактор сколівської районної газети «Бойківська думка» Іванна Русин. – Працівників пера не дарма називають четвертою владою. Їхнє пряме покликання – «тримати у тонусі» усі інші гілки влади: здійснювати певний контроль, забезпечувати прозорість, інформувати суспільство і в такий спосіб сприяти реальній демократизації держави».

Ефективність журналістської праці Іван Франко ставив у пряму залежність від суспільно-політичної атмосфери, «суспільної совісті», «суспільної моралі». Журналіст у концепції Івана Франка має бути чесною, порядною людиною, яка вміє переконувати не лише силою аргументів, але й моральним, психологічним впливом особи на особу, живого слова, тону, колориту бесіди. Звідси випливає морально-психологічна, національно-громадянська вимога до журналістів – правдиво, достовірно, компетентно, всебічно, цікаво розповідати у ЗМІ про соціально значущі факти, події, явища.

«Нині можемо з гордістю констатувати, що за роки нашої творчої діяльності ми не просто регулярно інформували своїх земляків про цікаві події, актуальні й злободенні проблеми, але й здійснили, можливо, значущішу працю – створили літопис Яворівщини від перших років відродження і побудови суверенної Української держави. Сьогодні редакція готує вже 29-ий том унікального видання, у якому зібрано хронографію подій 1990-2019 років. Це підшивки газет, які зберігаються не лише у нас, в районних бібліотеці та архіві, але й в книжкових фондах та бібліотеках Львова і Києва, – розповів редактор часопису «Яворівщина» Володимир Дацко. – Наче у дзеркалі, на шпальтах газети висвітлено життя яворівської спільноти таким, яким воно було. І багато фактів просто б кануло у Лету, якби не були зафіксовані на папері. Саме тому, на мою думку, навіть якщо всесвітня павутина стовідсотково охопить жителів нашого району, друкований формат такого своєрідного літописного видання (хоча б невеликим тиражем) має існувати задля збереження новітньої історії у правдивому слові сучасників. І нарешті, суспільний організм лише тоді буде дієвим, коли в ньому нормально функціонуватимуть усі необхідні інституції. У тому числі й друковані видання».

Художньо-публіцистичне видання «Крізь роки і долі: львівська журналістика у фактах, коментарях, світлинах» пронизане визначальною ідеєю, суть якої полягає в тому, що морально-духовна і прикладна спрямованість творчої діяльності ЗМІ залежить від особистості журналіста. Маємо визнати, що українські журналісти не готувалися до інформаційно-психологічної і військової агресії Російської Федерації проти України. Нинішня російсько-українська війна спонукає журналістів працювати на компетентне випередження, відшліфовувати нові евристичні підходи до просвітницької пропаганди українських національно-гуманістичних цінностей, позитивних ментальних рис українців.

Україна – держава, на яку напав сусід-агресор. Він чи не щодень, убиваючи українських захисників, цинічно нав'язує світові інформаційну брехню, мовляв, в Україні – громадянська війна. Кремлівська кліка нахабно гальмує розвиток нашої державної самостійності, ширячи потужний антиукраїнський контент, інформаційні фейки, підсилюючи проти України гібридну і гарячу війну. У таких умовах важливо осмислювати стандарти журналістської професії не трафаретно, не традиційно, а конструктивно, з позиції українського людино-націоцентризму. Важливо розуміти,

що, крім кількісних стандартів (дали одну точку зору, то обов'язково дати другу), мають бути ще й якісні стандарти, зокрема, щодо вибору авторитетного представника української національно-громадянської думки. На жаль, про це часто, м'яко кажучи, забувають. Переконалий, що не кожна думка має бути проголошена в гуманітарно-інформаційному просторі, тим паче, коли вона антиукраїнська, аморальна. Не треба надавати ефір, сторінки газети тому, хто займає відверту і приховану протиукраїнську позицію, хто виконує в Україні спецоперацію. Потрібно охороняти українців від геноциду словом, телевізійним зображенням.

У книжці «Крізь роки і долі...» наголошується, що журналістська інформація є надзвичайно продуктивною і водночас може бути особливо руйнівною в морально-психологічному аспекті. Потрібно не лише розрізнати прихильне і зловороже слово та зображення, добродійні та шкідливі засоби масової інформації. Має безперешкодно діяти Закон «Про забезпечення функціонування української мови як державної», щоби захистити вільне українське Слово від злочинців. Потрібно спрямовувати українську громадськість до національних вартостей, давати рішучу відсіч «руському міру», російщенню, англізації, інформаційно-психологічній агресії, захистити заради національних інтересів духовно-культурне, морально-соціальне здоров'я українського суспільства і людину в ньому.

LIFE GIVING SOURCE OF JOURNALISTIC PROFESSIONALISM

Vasyl Lyzanchuk

*Ivan Franko National University of Lviv,
Generala Chupryny Str. 49, 79044, Lviv, Ukraine*

e-mail: kafradioiteleb@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0001-6995-0360>

The book reviews the content of the book «Through the years and fates: Lviv Journalism in facts, comments, images,» which was published in 2019 (PAIS Publishing House). The edition tells about the little-known pages of the Lviv school of journalism, its historical origins, transformation in times of formation of Ukraine independence, strengthening of freedom of speech, features adhere to standards of journalistic profession in the conditions of hybrid war of the Russian Federation against Ukraine.

The author emphasized that for the media to carry out their humanistic mission – affirmed high morality and spirituality, we need to sow healthy grains of historical and modern truth, because history – it self-acceptance and self-awareness among others, self-expression of the mentality of the Ukrainian nation.

The book «Through the years and fates...» riddled with a defining idea, the essence of which is that the moral and spiritual and applied orientation of the media depends on the personality of the journalist. The current Russian-Ukrainian war encourages journalists to work in a competent outrunning way, to polish new heuristic approaches to educational propaganda of Ukrainian national-humanistic values, positive moral traits of Ukrainians.

The book notes that journalistic information is extremely productive and at the same time can be particularly destructive in the moral and psychological aspect. It is not only necessary to distinguish favour and harmful words and images on the TV screen or media. The law «On ensuring the functioning of the Ukrainian language as a state language» must act without difficulty to protect the free, Ukrainian Word from enemy. It is necessary to direct the Ukrainian community to national values, to information-psychological aggression, decisively repel to «Russian world», to protect the national interests, the spiritual and cultural health of Ukrainian society and the person in it.

Key words: press, radio, television, truth, freedom of speech, standards of journalistic creativity, morality, spirituality, patriotism, professionalism.